

Postanowienie z dnia 16 marca 2000 r.

I PKN 723/99

Sprawa, w której mianowany nauczyciel akademicki domaga się od szkoły wyższej określonych zachowań w związku z kwestionowaniem sposobu i trybu przeprowadzenia okresowej oceny, o jakiej stanowi art. 104 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 65, poz. 385 ze zm.), jest sprawą z zakresu prawa pracy.

Przewodniczący SSN Jerzy Kwaśniewski, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera (sprawozdawca), Andrzej Kijowski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 16 marca 2000 r. sprawy z powództwa Jacka B. przeciwko Politechnice W. w W. o ustalenie, na skutek kasacji powoda od postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 19 lipca 1999 r. [...]

p o s t a n o w i ł:

u c h y l i ć zaskarżone postanowienie oraz poprzedzające je postanowienie Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu z dnia 26 maja 1999 r. [...] i przekazać sprawę Sądowi Okręgowemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu do rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Powód Jacek B. w pozwie „o ochronę wolności” wniósł o zakazanie pozwanemu Rektorowi Politechniki W. w W. „zmuszania powoda do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje, tj. do wypełniania ankiety (lub przygotowania autoreferatu) w trybie przyspieszonym, jak to się czyni w piśmie dyrektora Instytutu Organizacji i Zarządzania Politechniki W. dr Janusza K. [...] z dnia 19 lutego 1998 r.”

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu postanowieniem z dnia 26 maja 1999 r. [...] odrzucił pozew na podstawie art. 199 § 1 pkt 1

KPC - z powodu niedopuszczalności drogi sądowej - po dokonaniu oceny, że zgłoszone przez powoda żądanie nie należy do kategorii spraw cywilnych wymienionych w art. 1 KPC, gdyż jego podstawą nie są przepisy prawa cywilnego, a sam powód powołuje się wyłącznie na przepisy Konstytucji.

Postanowienie to zaskarżył powód zażaleniem, zarzucając naruszenie art. 8 ust. 1 i 2, art. 31 ust. 2 zdanie 2, art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2, art. 175, art. 177 i art. 178 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 1, art. 2 § 1 i art. 199 § 1 pkt 1 KPC.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu postanowieniem z dnia 19 lipca 1999 r. [...] oddalił zażalenie powoda. Sąd stwierdził, że Konstytucja jest źródłem powszechnie obowiązującego prawa w Rzeczypospolitej Polskiej (art. 87 ust. 1 Konstytucji), a normy jej stosuje się co do zasady bezpośrednio (art. 8 ust. 1 i 2 Konstytucji). Nie oznacza to jednak, że inne ustawy utraciły moc i nie podlegają stosowaniu. Konstytucja ze względu na swoją rangę i charakter nie reguluje bezpośrednio wszystkich społecznie ważnych zagadnień, lecz ustanawia jedynie podstawowe zasady w kwestiach, które następnie podlegają uregulowaniu w sposób szczegółowy przez ustawy zwykłe. Tak jest również w materii „prawa do sądu” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji. Konkretyzacja tej konstytucyjnej zasady dokonuje się w ustawie zwykłej, jaką jest Kodeks postępowania cywilnego, który stanowi w art. 2 § 1, że sądy powszechne rozpoznają sprawy cywilne, zaś w art. 1 definiuje pojęcie spraw cywilnych. Spór, w którym powód podważa dopuszczalność wydania przez rektora Politechniki W. przełożonemu powoda dyrektorowi Instytutu Organizacji i Zarządzania pisemnych dyspozycji co do dokonania oceny pracowniczej powoda nie mieści się w kategorii spraw cywilnych podlegających kognicji sądu, a to oznacza niedopuszczalność drogi sądowej skutkującą odrzuceniem pozwu na podstawie art. 199 § 1 pkt 1 KPC.

W kasacji zaskarżonemu nią postanowieniu Sądu Apelacyjnego powód postawił zarzut, iż narusza ono prawo materialne przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie przepisów art. 45 w związku z art. 8, art. 77 ust. 2, art. 31 ust. 2 zdanie 2 oraz art. 177 i art. 178 Konstytucji RP. Ponadto powód oparł kasację na naruszeniu przepisów postępowania, które mogło mieć wpływ na wynik sprawy, w szczególności naruszeniu art. 316 § 1, art. 177 § 1 pkt 1 oraz art. 199 § 1 pkt 1 KPC. Powód wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do „ponownego rozpatrzenia przez właściwy sąd”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja ma usprawiedliwione podstawy i dlatego podlega uwzględnieniu. Podniesiony w kasacji zarzut naruszenia art. 199 § 1 pkt 1 KPC przez wadliwe uznanie, że w odniesieniu do żądania zgłoszonego przez powoda droga sądowa jest niedopuszczalna, jest uzasadniony. Ocena braku dopuszczalności drogi sądowej w odniesieniu do żądania zgłoszonego przez powoda jest bowiem przedwczesna.

Pojęcie dopuszczalności drogi sądowej w rozumieniu art. 199 § 1 pkt 1 KPC należy analizować odnosząc się przede wszystkim do treści art. 1 i art. 2 KPC. Art. 1 KPC zawiera legalną definicję „sprawy cywilnej” jako przedmiotu sądowego postępowania cywilnego. W treści przepisu zostały wymienione rodzaje spraw uznane za „sprawy cywilne”. Wśród tych spraw znalazły się również sprawy wynikające ze stosunków z zakresu prawa pracy. Wymienione w art. 1 KPC sprawy podlegają rozpoznaniu przez sądy powszechne oraz Sąd Najwyższy, chyba że przepisy ustawy przewidują ich rozpoznanie przez sądy szczególne lub inne organy (art. 2 § 1 i 3 KPC). Art. 2 KPC ustanawia domniemanie drogi sądowej w sprawach cywilnych w rozumieniu art. 1 KPC. Oznacza to, że każda sprawa cywilna - w znaczeniu, o jakim mowa w art. 1 KPC - podlega rozpoznaniu przez sąd, chyba że przepis szczególny przekazuje ją do właściwości innych organów. Z chwilą wejścia w życie Konstytucji RP prawo do sądu stało się wartością nadrzędną i niepodważalną, co wynika między innymi z art. 8, art. 45 ust. 1 oraz art. 77 ust. 2 Konstytucji. Konstytucyjnie zagwarantowane prawo do sądu (rozumiane jako prawo do rozpatrzenia sprawy przez sąd) nie może być jednak rozumiane abstrakcyjnie i w oderwaniu od funkcji sądów sprawujących wymiar sprawiedliwości (art. 175 ust. 1 oraz art. 177 Konstytucji) jako prawo absolutne. Każdy ma prawo do rozpatrzenia jego sprawy przez sąd, jeżeli sprawa ta nadaje się do rozpatrzenia w drodze postępowania sądowego. Zakres dopuszczalności drogi sądowej w sprawach cywilnych wyznaczają przepisy Kodeksu postępowania cywilnego. W tym zakresie należy zgodzić się z argumentami Sądu Apelacyjnego.

Dla decydującej o dopuszczalności drogi sądowej oceny charakteru sprawy w płaszczyźnie art. 1 KPC rozstrzygające znaczenie ma przedmiot procesu - czyli przedstawione pod osąd roszczenie (żądanie) - oraz podany przez powoda stan faktyczny, te bowiem elementy, konkretyzując stosunek prawny istniejący między stronami, kształtują charakter sprawy i tym samym nadają jej - lub odejmują - przymiot sprawy cywilnej (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 8 stycznia 1991 r., III CZP

138/91, OSNCP 1992 z. 7-8, poz. 128, uchwałę Sądu Najwyższego z 3 września 1993 r., III CZP 108/93, OSNC 1994 z. 5, poz. 96, postanowienie Sądu Najwyższego z 3 czerwca 1998 r., I CKN 1078/97, OSNC 1999 z. 2, poz. 28).

Dopuszczalność drogi sądowej zależy od okoliczności faktycznych przytoczonych przez powoda jako podstawa roszczenia, nie jest natomiast uwarunkowana wykazaniem istnienia tego roszczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 10 marca 1999 r., II CKN 340/98, OSNC 1999 z. 9, poz. 161). Jeżeli powód opiera swoje roszczenie na zdarzeniach prawnych wywołujących skutki w zakresie stosunków cywilnoprawnych (w rozumieniu art. 1 KPC, a więc także w zakresie stosunków prawa pracy), to droga sądowa jest dopuszczalna, choćby powoływane przez powoda zdarzenia były fikcyjne lub w rzeczywistości nie rodziły skutków prawnych. Droga sądowa jest dopuszczalna, jeżeli powód opiera swoje roszczenia na zdarzeniach prawnych, które mogą stanowić źródło stosunków cywilnoprawnych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1998 r., I CKN 1000/97, OSNC 1999 z. 1 poz. 6). Osobnym zagadnieniem, nie należącym do problematyki dopuszczalności drogi sądowej, jest zasadność roszczenia, którą można ocenić dopiero po przeprowadzeniu postępowania cywilnego. Jeżeli z okoliczności faktycznych przytoczonych przez powoda nie wynika zgłoszone przezeń roszczenie, wówczas powództwo podlega oddaleniu jako pozbawione podstaw faktycznych i nieuzasadnione.

Dopuszczalność drogi sądowej może być poddana ocenie wówczas, gdy powód przedstawi sądowi dokładnie określone żądanie oraz przytoczy okoliczności faktyczne uzasadniające to żądanie (art. 187 § 1 pkt 1 i 2 KPC). Przytoczenie w pozwie okoliczności faktycznych musi nastąpić w takich przynajmniej granicach, aby możliwe było w pierwszej kolejności stwierdzenie, czy skierowane do sądu żądanie podlega rozpoznaniu na drodze postępowania sądowego (jest sprawą, która może być rozpatrzona przez sąd), a w dalszej kolejności, czy jest uzasadnione.

Inicjujący niniejszą sprawę pozew nie zawiera wystarczającego przytoczenia okoliczności faktycznych mających stanowić podstawę roszczenia. Uniemożliwia to ocenę dopuszczalności drogi sądowej w rozpoznawanej sprawie. Z bardzo lakonicznych twierdzeń faktycznych powoda zawartych w pozwie oraz z treści uzasadnienia odpowiedzi na pozew zdaje się wynikać, że powód jest mianowanym nauczycielem akademickim pozostającym w stosunku pracy z Politechniką W. w W. Jako nauczyciel akademicki podlega okresowej ocenie, o której stanowi art. 104 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 65, poz. 385 ze zm.). Oceny

okresowej dokonuje się między innymi w celu ustalenia przydatności osoby podlegającej ocenie do dalszego zatrudnienia na stanowisku nauczyciela akademickiego, a otrzymanie przez mianowanego nauczyciela akademickiego dwukrotnie negatywnej oceny okresowej stanowi podstawę do rozwiązania z nim stosunku pracy stosownie do art. 94 ust. 1 pkt 2 ustawy o szkolnictwie wyższym. Tryb okresowego oceniania nauczycieli akademickich określa statut uczelni (art. 104 ust. 4 ustawy o szkolnictwie wyższym). Nie ulega wątpliwości, że każdy nauczyciel akademicki ma obowiązek poddać się tej ocenie (art. 104 ust. 1 ustawy o szkolnictwie wyższym). Prawidłowość (rzetelność) negatywnej oceny okresowej dotyczącej mianowanego nauczyciela akademickiego (art. 94 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 104 ustawy o szkolnictwie wyższym) podlega kontroli sądu pracy rozpatrującego powództwo o przywrócenie do pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z 28 kwietnia 1997 r., I PKN 116/97, OSNAPiUS 1998 nr 5, poz. 148). Również sposób i tryb przeprowadzenia okresowej oceny nauczyciela akademickiego podlega kontroli sądu pracy. Wynika to nie tylko z art. 125 ustawy o szkolnictwie wyższym, zgodnie z którym spory o roszczenia ze stosunku pracy pracownika uczelni (w tym również mianowanego nauczyciela akademickiego) rozpatrują sądy pracy, ale również z ogólnych przepisów art. 1, art. 2 i art. 476 KPC. Sprawa, w której mianowany nauczyciel akademicki (pracownik) domaga się od szkoły wyższej (pracodawcy) określonych zachowań w związku z kwestionowaniem sposobu i trybu przeprowadzania okresowej oceny, o jakiej stanowi art. 104 ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 65, poz. 385, ze zm.), jest sprawą z zakresu prawa pracy (art. 476 § 1 KPC).

Z uzasadnienia pozwu – w konfrontacji ze zgłoszonym przez powoda żądaniem – nie sposób w obecnym stanie sprawy stwierdzić, z jakich okoliczności faktycznych, poza wskazanym w pozwie pismem dyrektora Instytutu Organizacji i Zarządzania Politechniki W., powód wywodzi swoje roszczenie. Odrzucenie pozwu z powodu niedopuszczalności drogi sądowej nie może jednak być traktowane jako właściwa reakcja sądu na istotne niedostatki w zakresie umotywowania przez powoda zgłoszonego roszczenia. Niewystarczające przytoczenie przez powoda okoliczności faktycznych powinno być traktowane jako brak formalny pozwu (które to pismo nie spełnia wówczas warunku określonego w art. 187 § 1 pkt 2 KPC), a zatem powinno prowadzić bądź do zwrotu pozwu na podstawie art. 130 § 1 KPC, bądź do zawieszenia postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 KPC (w razie gdy zwrot pozwu nie jest już możliwy z uwagi na doręczenie odpisu pozwu pozwanemu), jeżeli

stwierdzone zostanie, że istnieją braki uniemożliwiające nadanie sprawie dalszego biegu. Istnienie okoliczności uzasadniających odrzucenie pozwu sąd bierze pod rozwagę z urzędu w każdym stanie sprawy (art. 202 KPC), a zatem odrzucenie pozwu z przyczyn wskazanych w art. 199 § 1 pkt 1 KPC może nastąpić nie tylko w wyniku wstępnego badania sprawy (art. 467 KPC), ale także po przeprowadzeniu czynności wyjaśniających (art. 468 KPC) lub po informacyjnym wysłuchaniu stron (art. 212 KPC).

Z uzasadnienia pozwu zdaje się wynikać, że powód kwestionuje pewne działania pracodawcy zmierzające do poddania jego pracy na stanowisku mianowanego nauczyciela akademickiego okresowej ocenie, traktując te działania jako naruszające jego wolność (nie wiadomo przy tym – bo nie wynika to z twierdzeń faktycznych pozwu – czy powodowi chodzi o wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy, o czym stanowi art. 65 ust. 1 Konstytucji, czy o wolność w ujęciu najbardziej ogólnym, np. w rozumieniu art. 31 ust. 1 lub innych przepisów Konstytucji, w kasacji powód powołuje się bowiem na art. 31 ust. 2 zdanie 2 Konstytucji mówiący o tym, że nikogo nie wolno zmuszać do tego, czego prawo mu nie nakazuje). Do pozwu nie zostało nawet dołączone pismo dyrektora Instytutu Organizacji i Zarządzania Politechniki W. z dnia 19 lutego 1998 r. [...], na które powód powołuje się jako na zdarzenie faktyczne wywołujące skutki prawne w sferze stosunku pracy powoda i skutkujące naruszenie praw (wolności) powoda jako pracownika.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji postanowienia na podstawie art. 393¹³ § 1 KPC.

=====